

Тема 4. Клубна форма організації занять у розвитку студентського спорту

Мета: усвідомити місце та значення клубної форми організації занять у розвитку студентського спорту; ознайомитися з особливостями організаційних компонентів, напрямками функціонування спортивних клубів.

План

1. Місце та значення клубної форми організації занять у розвитку студентського спорту.
2. Спортивний клуб як базова ланка студентського спорту України.

Ключові терміни та поняття: *спортивний клуб, студентський спорт, маркетинг, фізкультурно-оздоровчі послуги, прибуток, види діяльності, навчально-тренувальний процес, громадські об'єднання.*

1. Місце та значення клубної форми організації занять у розвитку студентського спорту

 Клуби мають довгу історію. Найбільш раннє згадування про об'єднання людей на основі загальної мети та спільних інтересів пов'язане з Давньою Грецією (V ст. до н. е.), де створювались так звані гетерії для взаємної підтримки в досягненні політичних та військових цілей, поклоніння конкретному божеству, поширення освіти та культури серед греків тощо. У Давньому Римі функціонували содалітас (релігійні об'єднання), політичні, соціальні, культурні та професійні колегії.

 Сучасна назва клуб (від англ. *club* – «збивати до купи») виникла в Англії у XVII ст. Проведення сумісних розваг і спілкування здійснювалося за рахунок грошей (*clubbing*) членів клубів. Почався процес заснування спортивних клубів. У Шотландії виникли гольф-клуб (1676), керлінг-клуб (1716), клуб із катання на ковзанах (1742); в Англії було організовано жокей-клуб (1727), крикет-клуб (1750) тощо. Хоча ще у XIV ст. у Франції, Англії та Німеччині почали створюватися братства, які об'єднували ремісників для занять тими або іншими фізичними вправами.

Змінювався склад спортивних клубів: якщо традиційний англійський клуб представляли спортсмени та наймані робітники для їх обслуговування, то наприкінці XIX ст. – спортсмени, спортивні організатори, тренери, спортивні вболівальники. На території України перші спортивні клуби почали масово створюватися наприкінці XIX ст.: із гімнастики – у 1865 р. (м. Львів), футболу – у 1878 р. (м. Одеса), легкої атлетики – у 1887 р. (м. Київ), важкої атлетики – у 1895 р. (м. Київ) тощо.

 Вважається, що перший студентський клуб з'явився у 1816 р. у Берні (Швейцарія). Пізніше вони почали масово створюватися в інших країнах: в Єльському (1843) та Гарвардському (1844) університетах США,

Кембриджському (1846) та Оксфордському (1869) університетах Великої Британії, Сіднейському університеті Австралії (1854), Дублінському університеті Ірландії (1854), Університеті Макгілла в Канаді (1877) тощо.

На території сучасної України перші спортивні студентські клуби почали створюватися на початку XX ст. На той час спортивні заклади могли називатися товариством, гуртком або клубом. Так, у 1906 р. в Українській академічній гімназії у Львові було засновано Український спортивний гурток. На початок Першої світової війни в Києві функціонувало 4 клуби.

📁 В. В. Золочевський серед важливих подій розвитку фізкультурно-масової роботи зі студентською молоддю наприкінці XIX – першої половини XX ст. виділив заснування перших професійних спортивних клубів, атлетичних гуртків, гімнастичних товариств, самодіяльних фізкультурних осередків, студентських спортивних гуртків ЗВО (1889–1917), розробку положення та методичних рекомендацій щодо організації гуртків фізичної культури, створення гуртків із масових видів спорту в закладах вищої освіти (1918–1929), перехід від клубно-територіальних гуртків до виробничих колективів фізичної культури з поступовим об'єднанням їх у добровільні спортивні товариства профспілок (1930–1940). У 1970 р. до ДСТ «Буревісник» входило понад 600 студентських клубів, де займалось 1,5 млн фізкультурників, зокрема, 70 тис. викладачів і наукових працівників.

Перетрубації соціально-політичного та економічного стану після розпаду СРСР обумовили відповідні зміни характеру, змісту, напряму, організаційних форм спортивної клубної роботи в Україні. На сьогодні в Україні спостерігається розширення мережі спортивних клубів.

Створення спортивних клубів в університетах заклало основу для проведення змагань між спортсменами та командами освітніх закладів. Серед них змагання між англійськими університетами Оксфорд і Кембридж із гри в крикет у 1827 р., між командами Гарвардського та Єльського університетів із веслування, які відбулися у США у 1852 р., між командами американських університетів із бейсболу (1859), американського футболу (1869), легкої атлетики (1872), регбі (1874), баскетболу (1896) тощо.

📖 Поширення змагань між освітніми закладами зумовило створення спортивних університетських асоціацій. Спочатку вони формувалися з окремих видів спорту: Веслувальна асоціація коледжів Америки (1858), Міжвишівська асоціація спортсменів-аматорів Америки (1873), Американська студентська бейсбольна ліга (1879) тощо. Пізніше в Америці почали діяти комплексні спортивні студентські структури: Південна міжвишівська спортивна асоціація (1894), Західна конференція (1896) тощо. США належить створення першої Національної міжвишівської спортивної асоціації, яка у 1905 р. об'єднала тринадцять університетів і пізніше, у 1910 р., змінила назву на Національну університетську спортивну асоціацію (NCAA). Подібні асоціації активно створювалися в Австралії (1906), Польщі (1908), Чехословаччині (1910), Швеції та Норвегії (1913) тощо.

На теренах сучасної України у 1911 р. на Галичині було засновано Спортивне товариство студентів вищих шкіл «Україна», яке проіснувало до 1944 р.

У Союзі Радянських Соціалістичних Республік (СРСР) в 1926 році Центральне бюро «Пролетстуда» провело перші всесоюзні студентські змагання. З 1936 р. почали функціонувати 64 добровільних спортивних товариства (ДСТ) профспілок, які займалися організацією роботи колективів фізичної культури, змагань, пропагандою занять спортом в освітніх закладах. У 1957 р. усі вони були об'єднані у ДСТ «Буревісник». Починаючи з 1951 р. проводились Всесоюзні студентські спартакіади, а з 1957 р. – Всесоюзні спортивні студентські ігри. У 1987 р. «Буревісник» разом з іншими спортивними товариствами профспілок об'єдналися у Всесоюзне добровільне фізкультурно-спортивне товариство профспілок (ВДФСТП), яке в 1991 р. було реорганізоване у спортивне товариство профспілок «Україна».

Для державного управління спортом та фізичною культурою серед дітей та молоді у 1992 р. було створено Центральний спортивний клуб «Гарт» у структурі органу державної виконавчої влади з освіти. У 1993 р. почало функціонувати Всеукраїнське громадське об'єднання «Спортивна студентська спілка України», що представляє національні інтереси у міжнародному студентському спортивному русі та у всіх заходах, які проводить Міжнародна федерація університетського спорту. У 2001 р. в органі державної виконавчої влади з освіти створено Комітет з фізичного виховання та спорту для належної організації фізичного виховання і спорту в закладах освіти. Кожних 2 роки проводиться Універсіада України.

 Проведення міжнародних зустрічей студентів сприяло створенню в 1919 р. Міжнародної конфедерації студентів, під егідою якою до початку Другої світової війни проводилися Міжнародні університетські ігри. Після Другої світової війни в результаті протистояння капіталістичних і соціалістичних країн було засновано дві міжнародні структури: Міжнародна спілка студентів (ISU, 1946) та Міжнародна федерація університетського спорту (FISU, 1948), які паралельно проводили свої комплексні міжнародні змагання – Міжнародні університетські ігри та Тижні університетського спорту. Їх протистояння тривало до 1957 р., коли в чемпіонаті світу серед університетів взяли участь студенти різних країн. Результатом примирення стало входження членів Міжнародної спілки студентів в Міжнародну федерацію університетського спорту та проведення, починаючи з 1959 р., комплексних змагань – Універсіад. Універсіади слугували основою розвитку студентського спорту, що надало системний характер, організаційну та змістовну структуру фізкультурно-спортивній діяльності в молодіжному середовищі світу та окремих країн.

Розвиток студентського спорту сприяє збереженню цілісності фізкультурно-спортивного руху.

 Справедливим є визначення студентського спорту як одного етапу з багаторівневої підготовки висококваліфікованих спортсменів. У результаті аналізу інформаційних документів, узагальнення досвіду міжнародного

спортивного студентського руху, вивчення національних програм розвитку студентського спорту доведено, що студентський спорт у багатьох країнах є основою національної спортивної політики та регулюється державними законами й нормативними актами. Основним мотивом вступу абітурієнтів визнано можливість продовжувати займатись спортом під час навчання, а отримання спеціальності не є пріоритетом у студентів.

✍ *Студентський спорт* розглядається як ефективний засіб підготовки висококваліфікованих спортсменів, як база і джерело поповнення збірних команд країни. Досить актуальною є проблема адаптації професійних спортсменів, які після завершення кар'єри опиняються без достатньої кількості професійних знань, із недостатньою підготовки до трудової діяльності.

Важлива наявність нормативних основ фінансування студентського спорту, де значну роль відіграє не тільки держава, але й представники вітчизняного бізнесу, які можуть надати значні ресурси для вдосконалення спортивної політики. Такий підхід спостерігається у більшості країн, де фінансування студентського спорту здійснюється за рахунок спортивних стипендій університетів, держави, а також громадських організацій.

Наявність великої кількості соціальних, економічних, юридичних та інших чинників, задіяних в інноваційному розвитку студентського спорту, обумовила необхідність їх структуризації на основі спортивних клубів.

✍ Під терміном «клуб» розуміють добровільне об'єднання людей для сумісної колективної діяльності із суспільно-ціннісним та особистісно значущим змістом відповідно до їх загальної мети та інтересів (політичних, наукових, творчих, спортивних тощо).

Спортивні клуби належать до первинних організацій фізкультурно-спортивної спрямованості, в яких безпосередньо проводиться навчально-тренувальна робота та різні форми фізкультурно-оздоровчих занять із населенням різних соціальних і демографічних груп.

Ці заклади фізичної культури та спорту забезпечують розвиток визначених різних напрямів фізичної культури та спорту, видів спорту, здійснюють фізкультурно-оздоровчу та/або спортивну діяльність, надають фізкультурно-спортивні послуги.

☞ *Спортивні клуби класифікуються за різними ознаками:*

- ✓ за контингентом тих, хто займається;
- ✓ за цілями, які вирішуються, та їх кількістю;
- ✓ за обраними видами спорту та рухової активності;
- ✓ за масштабом;
- ✓ за видами та формами власності;
- ✓ відносно до прибутку.

З урахуванням контингенту, який обслуговується, розрізняють спортивні клуби промислових підприємств, компаній, фірм, студентські, шкільні, дитячо-юнацькі, аматорського та професійного спорту, територіальні (за місцем проживання, у парках), фітнес-клуби, фізкультурно-спортивні для інвалідів, лікувально-оздоровчі при поліклініках та на курортах.

За переліком послуг, що надаються, – комплексні, фізкультурно-оздоровчі та спеціалізовані (за одним або кількома видами спорту).

За організаційною формою – приватні, колективні (засновані на власності об'єднання громадян), комунальні та державні.

За формою господарської діяльності – комерційні або некомерційні.

 В умовах ринкових відносин спортивні та спортивно-оздоровні клуби розглядаються як основна організаційна форма спортивного менеджменту, де ключовим компонентом є фізкультурно-спортивна послуга.

Сприятливими чинниками в цих умовах є високий рівень доходів населення, наявність фонду вільного часу, економічна зацікавленість бізнесу до активного співробітництва, зацікавленість державних структур.

Основним показником *ефективності* менеджменту спортивного клубу є економічний аналіз його діяльності, постійних і поточних витрат.

Маркетинг має враховувати особливості фізкультурно-оздоровчих послуг, а саме їх нематеріальність, неможливість зберігання, невіддільність від постачальника, унікальність.

Основною функцією маркетингу фізкультурно-оздоровчих послуг є вміння задовольнити потреби людей, враховуючи види фізкультурно-оздоровчих послуг. *Напрямами маркетингу* є робота зі спонсорами та залучення безпосередніх споживачів послуг.

 Основними статтями *отримання прибутку* клубів за видами спорту є доходи від телетрансляцій, реклами, продажу білетів на спортивні видовища та клубної атрибутики. Крім того, співпраця зі ЗМІ сприяє формуванню позитивного іміджу спортивного клубу, підвищенню довіри до нього та репутації.

В Україні великі компанії зацікавлені у співробітництві тільки з обмеженим колом видів спорту, що надає безсистемний характер спортивному маркетингу. Повільний розвиток комерціалізації фізкультурно-спортивних організацій обумовлений насамперед недостатньою фінансовою підтримкою. У зв'язку з цим виникає протиріччя між завданнями сфери фізичної культури і спорту у державі, задекларованими правами громадян на заняття фізичною культурою і спортом, та умовами діяльності спортивних товариств, клубів.

Для вирішення протиріччя обмежених можливостей громадської організації та необхідності проведення нею комерційної діяльності в сучасних умовах пропонується функціонування спортивного клубу, а також унітарного комерційного підприємства, ним заснованого, що дозволяє розмежувати *два види діяльності*: фізичну культуру та спорт, що спрямовані на досягнення відповідних показників здоров'я, фізичної форми та можливостей організму; комерційні послуги, що пов'язані із фізичною культурою та спортом, із відповідними платними послугами, що і забезпечують економічну можливість реалізації власне фізкультурних і спортивних досягнень.

Важливим напрямом діяльності спортивних клубів є залучення волонтерів, наявність яких сприяє розвитку зв'язків з громадськістю,

вирішенню соціальних проблем спортсменів, позакомерційним відносинам, формуванню колективу одностудентів.

Для успішної діяльності спортивних клубів важливим є розвиток змагального спорту для дітей передусім як засобу виховання, а потім спортивної майстерності; стимулювання дітей та підлітків, які не підходять для змагального спорту, до занять спортом як хобі; залучення молодих тренерів та інструкторів; визначення та задоволення нових потреб; забезпечення економічної стабільності за рахунок платних послуг.

☞ *Головною метою діяльності спортивних клубів у ЗВО є створення сприятливих умов для занять різноманітними формами оздоровлення, фізичною культурою і видами спорту студентів, викладачів та працівників закладу. Діяльність спортивних клубів спрямована на формування у них потреби у зміцненні здоров'я засобами фізичної культури і спорту; залучення якнайбільшої кількості молоді, працівників до систематичних занять фізичною культурою та спортом; надання фізкультурно-оздоровчих послуг; організація і проведення масових фізкультурно-оздоровчих і спортивних заходів, змагань тощо.*

✎ *За певних умов діяльність спортивних клубів може розглядатись як специфічна система виховання та соціалізації у цілісному педагогічному процесі. Це досягається завдяки наявності конкретних прикладів дотримання здорового способу життя, стимуляції різнобічного неформального спілкування, інтеграції зусиль студентів і викладачів, забезпеченню активної позиції студентів у діяльності клубу, мотивації студентів до дружньої групової солідарності, самовдосконалення, внутрішньо-групового суперництва, а також завдяки прагненню до високих індивідуальних показників і результатів, пробудженню спортивного інтересу та потреби пізнання.*

☞ *У числі головних завдань студентського клубу є створення спортсменам високої кваліфікації необхідних матеріально-побутових умов для поєднання освіти з активними заняттями спортом. Однак після закінчення навчання у ЗВО молодь часто втрачає інтерес до здорового способу життя. Запобігти цьому негативному явищу можна за рахунок підвищення загального рівня фінансування студентського спорту, що сприятиме функціонуванню спортивних клубів, розвитку інфраструктури, належній оплаті праці тренерів.*

Постійно відбувається пошук ефективних організаційних форм спортивної роботи зі студентами, зокрема виділення спортивного клубу в самостійну структуру.

1. Створення та функціонування спортивних клубів на основі студентського самоврядування із організації та проведення внутрішньої вишівської спортивно-масової та оздоровчої роботи серед студентів при методичній допомозі кафедр фізичного виховання та спорту.

2. Створення міжвишівських регіональних відділень вищої спортивної майстерності за видами спорту з метою забезпечення необхідних умов для підготовки висококваліфікованих студентів-спортсменів.

3. Функціонування центрів студентського спорту, які забезпечують створення сприятливих умов для поєднання навчання у закладі вищої освіти та підготовки студентів до участі в головних міжнародних змаганнях.

4. Створення спортивних клубів державного рівня на базі великих університетів з диференціацією діяльності, розвиненою спортивною інфраструктурою, достатніми ресурсами, новими організаційними формами.

☞ *Об'єднання галузевих ЗВО у великі науково-освітні центри.* Пропонується три напрями створення та розвитку спортивних клубів у закладах вищої освіти:

✓ як самостійна структурна одиниця зі штатом незалежних працівників;

✓ як самостійний фінансовий підрозділ ЗВО зі штатними тренерами, який не входить до структури кафедри фізичного виховання;

✓ як складова структури кафедри.

Спортивний клуб має стати сполучною ланкою всіх суб'єктів спортивної студентської спільноти: спортивна команда, спортивна група, група підтримки, вболівальники, фахівці у сфері інформаційних технологій, спонсори, випускники.

Урахування вказаних вище факторів свідчить про те, що для підвищення ефективності та результативності спортивної клубної діяльності як багатогранного соціального явища принципове методологічне та практичне значення має комплексний підхід. Необхідність урахування взаємодії всіх суб'єктів цього соціального явища обумовлює використання замість більш вузького поняття «спортивний студентський клуб» терміна «спортивний клуб закладу вищої освіти».

📖 Стандарти діяльності спортивного клубу ЗВО мають включати такі *компоненти*: цільовий (мета і завдання комплексної організації діяльності спортивного клубу); змістовий (основні напрямки спорту: масового, резервного, вищих досягнень, професійного), процесуальний (комплекс технологій за кожним змістовим напрямом діяльності клубу); регулюючий (моніторинг, контроль і корекція дій суб'єктів клубу); результативний (кінцевий результат процесу роботи клубу за різними напрямами спорту); ресурсний (чинники зовнішнього середовища, які впливають на ефективність діяльності спортивного клубу).

☞ *Одним із важливих чинників*, завдяки якому студентський спорт став глобальним соціальним явищем, визначено запровадження клубної системи організації занять спортом студентської молоді. Свідченням цього твердження є результати проведеного аналізу подій стосовно виникнення та розвитку студентського спорту: об'єднання людей, виникнення клубів, створення спортивних клубів, формування університетських спортивних клубів, проведення змагань між клубами освітніх закладів країни, об'єднання клубів у національні спортивні університетські асоціації, проведення міжнародних зустрічей між командами спортивних університетських клубів, виникнення міжнародних спортивних асоціацій студентів, проведення комплексних міжнародних змагань. Із розвитком спортивної клубної

діяльності пов'язують подальше реформування сфери фізичного виховання і спорту в Україні та у світі.

2. Спортивний клуб як базова ланка студентського спорту України

До обов'язкових компонентів, що повинні бути наявні в роботі спортивних клубів при ЗВО для ефективного розвитку студентського спорту, належать *організаційний, правовий, фінансовий та інформаційний*.

☞ З'ясування особливостей *організаційного* компонента дало підстави для виокремлення можливостей створення та функціонування спортивних клубів у таких напрямках:

- ✓ громадські об'єднання, які функціонують окремо від ЗВО, проте до своєї діяльності залучають контингент студентів із підкріпленням відповідного соціального статусу. Фахівці, які забезпечують навчально-тренувальну та спортивно-оздоровчу діяльність, є найманими працівниками;

- ✓ громадські об'єднання студентів, що займаються організацією та проведенням внутрішньовишівської спортивно-масової роботи серед студентів за наявності тісної співпраці методичного змісту та допомоги кафедр фізичного виховання і спорту відповідних ЗВО;

- ✓ громадські об'єднання професорсько-викладацького складу та ініціативної групи студентів, що займаються наданням спектра послуг із навчально-тренувальної та спортивно-оздоровчої діяльності;

- ✓ окремі структурні підрозділи зі штатом тренерів, які займаються лише навчально-тренувальною діяльністю, спортивною роботою із кваліфікованими та висококваліфікованими спортсменами;

- ✓ окремі структурні підрозділи зі штатом працівників, які займаються навчально-тренувальною та спортивно-оздоровчою діяльністю. При цьому спортивна робота з кваліфікованими та висококваліфікованими спортсменами проводиться на додатковій договірній основі з розмежуванням функціональних обов'язків працівників.

📖 Для перших трьох варіантів функціонування спортивних клубів студентському спорту притаманна особливість відмежування їх від чіткої організаційної структури ЗВО. Статус громадської організації надає їй відносно вищого рівня незалежності. Це дозволяє керівному органу цієї організації ухвалювати самостійні рішення щодо стратегічного розвитку студентського спорту. Однак така самостійність не забезпечує можливості проводити діяльність у всіх напрямках розвитку організації. Крім того, при організації діяльності варто врахувати потребу правової та економічної підтримки для діяльності таких організацій. Можна також стверджувати, що зазначені структури не зможуть обмежити свою діяльність виключно організацією фізкультурно-спортивної та оздоровчої роботи. Для більшості з них характерне комплексне вирішення проблем студентської молоді, серед яких заняття спортом включені до списку завдань, проте не є пріоритетними.

Перший із зазначених способів організації студентського спорту завдяки створенню відповідних спортивних клубів має суттєві переваги у визначенні стратегії розвитку та основних напрямів, зокрема пріоритетних видів спорту. Специфіка спортивних клубів цього типу може полягати в проведенні навчально-тренувального процесу та змагань із тих видів спорту, які мають найбільший попит серед студентської молоді. При цьому виникають організаційні питання, які ускладнюють функціонування спортивних клубів такої підпорядкованості. Забезпечення якісного навчально-тренувального процесу потребує праці фахівців галузі, які своєю чергою повинні бути забезпечені відповідним рівнем матеріального та соціального захисту.

Однак при такій організації спортивного клубу відсутнє пріоритетне джерело фінансування, адекватна правова та економічна підтримка. Тут передбачене фінансове забезпечення за допомогою діяльності самого спортивного клубу, тобто надання послуг за оплату. Це одразу відвертає значну кількість студентів, зокрема і тих, які мають здібності до занять тим чи іншим видом спорту, та орієнтує діяльність спортивного клубу на відносно малу, але забезпечену групу студентської молоді.

Щодо другої групи студентських клубів, пов'язаних із громадськими об'єднаннями здобувачів освіти, що займаються організацією та проведенням внутрішньовишівської спортивно-масової роботи серед студентів за наявності тісної співпраці методичного змісту та допомоги кафедр фізичного виховання і спорту відповідних ЗВО, виникають інші характерні особливості. З одного боку, така організація спортивного клубу вишу дає змогу суттєво розвантажити викладачів відповідних структурних підрозділів та підвищити їх творчий потенціал у побудові навчально-тренувальних занять, пошуку ефективних засобів підготовки та підвищення працездатності організму студентів-спортсменів, а з іншого – діяльність викладачів (із фаховою фізкультурно-спортивною освітою) обмежується виключно консультативною функцією.

Основний навчально-тренувальний процес та, в окремих випадках, участь у змаганнях може проводитися без залучення фахівців, за допомогою самоорганізації студентів. Цей варіант реалізації має перспективи для організації масовості процесу залучення студентів до занять фізкультурно-спортивною роботою, проте без значних переваг для досягнення високих спортивних результатів. Фактично при такому підході до організації спортивного клубу при ЗВО можна отримати якісну основу для екстенсивного або й інтенсивного формування студентського спорту. Домінантна роль студентства дає змогу оперативно реагувати на зміни в мотивації студентів до занять спортом та їх уподобань стосовно пріоритетних видів рухової активності. Водночас стратегічна мета, пов'язана із представленням країни на міжнародних професійно-орієнтованих змаганнях, не буде забезпечена.

Більш перспективною, з огляду на комплексне вирішення завдань, що ставляться перед студентським спортом, є організація діяльності спортивних

клубів як громадських об'єднань професорсько-викладацького складу та ініціативної групи студентів, що займаються наданням спектра послуг із навчально-тренувальної та спортивно-оздоровчої діяльності. При такому підході та правильному розподілі функціональних зобов'язань можна досягти якісно вищого рівня фізкультурно-спортивних послуг порівняно із двома попередніми прикладами.

Проте наявний у спортивного клубу статус громадської організації обмежує можливості проведення навчально-тренувального процесу та змагань із залученням спортивних споруд та широкої інфраструктури ЗВО, при якому він створений. Згідно з чинним законодавством, виш не може на безоплатних або екологічно необґрунтованих пільгових умовах надавати свої об'єкти в користування. Це положення частково нівелюється прийнятими в 2015 році доповненнями, що дозволяють ЗВО державного підпорядкування бути серед засновників громадської організації. Проте механізм такого симбіозу поки не налагоджений, тому можливість правильної та ефективної організації такого спортивного клубу є обмеженою.

Ще одним варіантом створення та проведення діяльності спортивних клубів при ЗВО є варіант окремих структурних підрозділів зі штатом тренерів, які займаються виключно навчально-тренувальною діяльністю, спортивною роботою із кваліфікованими та висококваліфікованими спортсменами. Цей варіант організації спортивного клубу значною мірою спрямований на організацію та забезпечення підготовки в умовах ЗВО висококваліфікованих студентів-спортсменів. Тут очевидним є залучення висококваліфікованих фахівців, які мають досвід проведення власне навчально-тренувальних занять, спрямованих на набуття рівня підготовленості та демонстрування найвищих результатів на змаганнях різного рівня, зокрема на Універсіадах.

Однак також відзначається прогалина, пов'язана із масовим та резервним студентським спортом. При зазначеній організації діяльності спортивного клубу ставку зроблено на потрапляння до ЗВО різного рівня акредитації уже підготовлених спортсменів, що належать до провідних представників у своєму виді спорту за різними віковими групами, здебільшого підліткового віку та молоді.

Для більшості видів спорту характерна гетерохронність досягнення найвищих індивідуальних результатів. Це зумовлює потребу звернення уваги на спортсменів, які на момент вступу до ЗВО різного рівня акредитації не володіють достатнім рівнем майстерності. Вони не є «елітою» (основний склад, резерв збірних команд із виду спорту), тому не зможуть себе реалізувати в цих умовах організації діяльності спортивного клубу.

Останній із запропонованих варіантів, що передбачає окремі структурні підрозділи зі штатом працівників, які займаються навчально-тренувальною та спортивно-оздоровчою діяльністю, де спортивна робота з висококваліфікованими спортсменами проводиться на додатковій договірній основі з розмежуванням функціональних обов'язків працівників, є найбільш прийнятним. Урахування тенденцій, спричинених реформуванням

Міністерством освіти і науки України фізичного виховання та спорту вишів, вказує, що за відсутності цієї дисципліни в переліку обов'язкових потрібно згідно з мотиваційною складовою розподілити студентів на групи за цільово-результативною спрямованістю їхньої діяльності.

Таким чином, така організація роботи спортивного клубу дозволяє створити достатньо сприятливі умови для якісної реалізації завдань студентського спорту.

Для дотримання піраміди підготовки спортсменів у більшості видів спорту мають бути забезпечені основні рівні підготовки спортсменів за цільово-результативною спрямованістю.

Граничні результати на рівні вищої спортивної майстерності реалізуються завдяки цілеспрямованій підготовці в групах спортивного вдосконалення або вищої спортивної майстерності при ЗВО. Цю підготовку студентів-спортсменів при спортивних клубах повинні беззаперечно забезпечувати найбільш кваліфіковані фахівці структурних підрозділів фізичного виховання та спорту ЗВО.

Однак прогресування результативності таких студентів-спортсменів пов'язані з наявністю «здорової» конкуренції. Це можливо за допомогою створення умов для спільної навчально-тренувальної діяльності та участі в змаганнях більшої кількості студентів, які займаються в обраному виді спорту.

Існує необхідність у масовому залученні студентів до занять тим чи іншим видом спорту. Це, з одного боку, дасть змогу розв'язувати завдання оздоровлення студентської молоді, а з іншого – створить передумови для якісного підвищення рівня підготовленості обдарованих студентів, які до цього не мали можливості проявити себе.

✎ *Правовий компонент* діяльності спортивного клубу при ЗВО України проявляється в регулюванні основних відносин у правовому полі нашої країни. Так, у своїй діяльності спортивні клуби при ЗВО України різного рівня акредитації повинні орієнтуватися на Типовий статут спортивного клубу закладу вищої освіти або установи. У цьому документі регламентовані основні аспекти діяльності в цьому напрямі, зокрема загальні положення, мета й завдання діяльності, організаційна структура, права та основні напрями діяльності; членство; майно та фінансова діяльність; ліквідація спортивного клубу.

Спортивний клуб ЗВО, установи є самостійною фізкультурно-спортивною організацією. Він повинен здійснювати всебічну роботу з розвитку фізичної культури і спорту студентської молоді, а також аспірантів, професорсько-викладацького складу, співробітників вишу, установи та членів їхніх сімей. Діяльність спортивного клубу будується на засадах самоврядування, добровільності членства та участі в його справах.

Спортивний клуб є юридичною особою та повинен бути забезпечений відповідними атрибутами (печатка, розрахунковий рахунок, прапор, емблема тощо). Спортивний клуб реалізує свою мету та завдання у тісній взаємодії з керівництвом вишу на підставі об'єднання фінансових, матеріальних,

трудових ресурсів закладу, установи, профспілкової організації та інших зацікавлених організацій.

Складність фінансового компонента діяльності спортивних клубів при ЗВО різного рівня акредитації полягає в потребі нормування та розробки маркетингової стратегії сфери фізкультурно-спортивних послуг, що для студентського спорту повинна забезпечуватися гнучкістю управління та адресністю. Досягнути можна за допомогою делегування спортивному клубу певних повноважень у розробці конкурсних критеріїв для отримання фінансування на основі державного замовлення на фізкультурно-спортивні послуги; контролю бюджетних коштів; стандартизації послуг; стимулювання діяльності, пов'язаної із пошуком, обґрунтуванням потреб, систематичною роботою з потенційними фінансовими інвесторами (донорами) тощо.

Кошти спортивних клубів ЗВО України залучаються з різних джерел, зокрема з коштів, що передбачені бюджетом вишу, установи та профспілкових комітетів ЗВО на організацію позанавчальної спортивної та фізкультурно-оздоровчої роботи зі студентами, аспірантами та співробітниками, а також із коштів, що надаються ЗВО, установою для цієї мети; індивідуальних членських внесків, розмір яких визначено конференцією спортивного клубу; прибутків від проведення платних заходів та інших видів власної діяльності; благодійних та спонсорських внесків; коштів, що надходять від експлуатації спортивних споруд освітнього закладу, установи в позанавчальний час; прибутків, що надходять від госпрозрахункових спортивних секцій та груп тощо.

☞ *Інформаційний компонент* діяльності спортивного клубу ЗВО як базової ланки студентського спорту є невід'ємним складником його діяльності. Інформаційне забезпечення як сукупність форм документів, нормативної бази, розміщення і форм організації інформації, яка циркулює в системах автоматизованого оброблення інформації чи в окремій інформаційній системі, дає можливість активним користувачам, до яких ми зараховуємо студентську молодь, отримувати найбільш повні дані про діяльність студентського клубу вишу.

Правильно організоване та своєчасне інформаційне забезпечення студентської молоді дає змогу для більш повної реалізації потреб у фізкультурно-спортивних послугах та, як наслідок, досягнення високих індивідуальних спортивних результатів.

В умовах інформаційного суспільства особливого значення набувають системи, процеси, способи взаємодії та спілкування людей, що дає змогу створювати, передавати й отримувати різноманітну інформацію. Одним із перспективних засобів залучення, керування та контролю (за потреби) діяльності спортивних клубів ЗВО можуть бути комп'ютерні технології з різними формами візуалізації та інформаційно-комунікаційні технології, які передбачають накопичення, оброблення, подання й використання інформації за допомогою електронних засобів.

Беззаперечно, що використання цих засобів комунікації пов'язане із низкою організаційних, матеріально-технічних, наукових і методичних труднощів.

Однак ефект від розроблення та впровадження сучасних інформаційних технологій у систему студентського спорту через діяльність студентських клубів ЗВО матиме надзвичайну стимулювальну перевагу. Сучасний студент об'єктивно змушений бути більш мобільним, інформованим, критично і творчо мислячим та більш вмотивованим до самонавчання й саморозвитку.

При організації цього компонента (інформаційного) діяльності спортивного клубу ЗВО варто зважати на можливості щодо висвітлення ресурсів різного типу, зокрема форм заявок, електронних копій протоколів, статистичних даних змагань, загалом діяльності спортивного клубу, фотографій, відеозвітів, фрагментів або відео зі змагальною діяльністю, щоденних заміток і висловлювань гравців, глядачів та гостей інформаційного ресурсу, дотичних за тематикою статей і спортивних оглядів змагань тощо.

Основні принципи створення інформаційного забезпечення діяльності спортивного клубу та забезпечення відповідної компоненти: цілісність; достовірність; контроль; захист від несанкціонованого доступу; стандартизація та уніфікація; адаптивність; мінімізація помилок введення-виведення інформації.

Організаційний компонент пов'язаний зі стратегічним визначенням приналежності спортивного клубу до незалежних (громадських), підпорядкованих (заклади вищої освіти) чи змішаного типу структур; правовий визначається нормуванням діяльності спортивного клубу та узгодженістю її із законодавчою базою України; фінансовий – вибором основних джерел забезпечення діяльності із досягненням стабільності та ґрунтовності надходжень для реалізації основних завдань; інформаційний – висвітленням результатів та популяризацією діяльності спортивного клубу в соціальній групі студентства та суспільстві загалом.

? Питання для самоконтролю

1. Як з'явилася сучасна назва «клуб»?
2. Пригадайте історію виникнення спортивних студентських клубів на території сучасної України.
3. Як відбувалося створення спортивних університетських асоціацій?
4. Пригадайте історію створення спортивного клубу «Гарт».
5. Що являє собою спортивний клуб?
6. За якими ознаками класифікують спортивні клуби?
7. У чому полягають особливості маркетингу при наданні фізкультурно-оздоровчих послуг?
8. Поясніть, чому в Україні спортивний маркетинг носить безсистемний характер.
9. Розкрийте основну мету діяльності спортивних клубів при закладах вищої освіти.
10. Завдяки чому студентський спорт став глобальним соціальним явищем? Відповідь обґрунтуйте.
11. Охарактеризуйте компоненти, які мають бути наявні в роботі спортивних клубів при ЗВО (організаційний, правовий, фінансовий, інформаційний).

Тести

1. *Об'єднання людей в Давній Греції за загальною метою та інтересами – це:*
 - a. гетерія;
 - b. содалітас.
2. *У перекладі з англійської слів означає:*
 - a. гурток;
 - b. товариство;
 - c. «збивати докупы».
3. *У якому столітті розпочався процес створення спортивних клубів?*
 - a. у XVII столітті в Англії;
 - b. у XVIII столітті в Америці.
4. *У яких містах на території України почали масово створюватися перші спортивні клуби?*
 - a. наприкінці XIX століття в містах Львів, Одеса, Київ;
 - b. наприкінці XIX століття в містах Львів, Харків, Київ.
5. *У 1816 році було засновано перший студентський клуб. Де саме?*
 - a. у м. Берн (Швейцарія);
 - b. у Єльському та Гарвардському університетах США;
 - c. у Кембриджському та Оксфордському університетах Великої Британії.
6. *Який клуб у 1970 році вважався найбільш численним на території України?*
 - a. ДСТ «Буревісник»;
 - b. ЦСК «Гарт»;
 - c. СТС «Україна».
7. *Де було вперше проведено змагання між командами освітніх закладів?*
 - a. між англійськими університетами Оксфорду й Кембриджу із гри в крикет;
 - b. між командами Гарвардського та Єльського університетів із веслування.
8. *Де було створено першу національну міжвишівську спортивну асоціацію?*
 - a. у США;
 - b. в Австралії;
 - c. у Польщі.
9. *Під егідою якої організації перед Другою світовою війною проводилися Міжнародні університетські ігри?*
 - a. Міжнародної конфедерації студентів;
 - b. Міжнародної спілки студентів;
 - c. Міжнародної федерації університетського спорту.
10. *На що повинні орієнтуватись у своїй діяльності спортивні клуби при ЗВО України?*
 - a. на Типовий статут спортивного клубу закладу вищої освіти або установи;
 - b. на наказ Міністерства освіти і науки України «Про утворення фізкультурно-спортивних клубів та їх осередків у вищих, середніх і професійно-технічних навчальних закладах»;
 - c. на Положення про спортивний клуб.